

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEME LA GAE (HL)

LEPHEPHE LA BORARO (P3)

2023

MEPUTSO: 100

NAKO: Diiri tše 3

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 5.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephepotšišo le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE PEDI.
KAROLO YA A: Ditaodišo (50)
KAROLO YA B: Ditšweletšwa tša tirišano (2 x 25) (50)
2. Araba potšišo E TEE KAROLONG YA A le dipotšišo TŠE PEDI KAROLONG YA B.
3. Šomiša polelo yeo o lekwago ka yona.
4. Thoma KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.
5. Beakanya taodišo le mehuta ye mengwe ya ditšweletšwa (ka tsela ya mmepe wa monagano, seswantšho, mantšu a bohlokwa le tše dingwe) o be o fe padišišo/palobohlatse. Peakanyo e tšwelele PELE ga taodišo le ditšweletšwa tšeo.
6. Peakanyo e swanetše go bonagala gabotsebotse gore ke peakanyo. Ka gona o eletšwa go thala mothalo go putlaganya peakanyo ye nngwe le ye nngwe.
7. O eletšwa kudukudu go diriša nako yeo o e filwego ka tsela ye:
KAROLO YA A: Metsotso ye e ka bago ye 100
KAROLO YA B: Metsotso ye e ka bago ye (2 x 40) 80
8. Nomora dikarabo go ya le ka fao dipotšišo di nomorilwego ka gona.
9. Hlogo ga se ya swanela go akaretšwa ge go balwa mantšu.
10. Ngwala ka bothakga le ka mongwalo wa go balega.

KAROLO YA A: DITAODIŠO**POTŠIŠO YA 1**

Kgetha E TEE ya dihlogo tše di latelago gomme o ngwale taodišo ya botelele bja mantšu a 400–450 (diteng fela).

Taodišo e rulaganywe ka lenaneo la go swana le la mmepe wa monagano. O tla fiwa meputso ya diteng le peakanyo, polelo, mongwalelo, palobohlatse gammogo le sebopego.

- 1.1 Ruri, ka tla ka rutega tšatšing leo. [50]
- 1.2 Letšatši la baratani! [50]
- 1.3 Matšatši a lesometshela kgahlanong le tlaišo ya basadi le bana. [50]
- 1.4 Dijo tša phepo ke motheo wa bophelo bjo bobotse. [50]
- 1.5 Moputso wa bosenyi ke kgolego. [50]
- 1.6 Dikgokagano tša leago di kgatha tema ye bohlokwa maphelong a bafsa. [50]

Lekodišiša diswantšho tše tša ka tlase gomme o kgethe SE TEE sa tšona o ngwale taodišo ka sona. Dikgopolo tša gago di nyalelane le tše di tšwelelago seswantšhong.

1.7

[Mothopo: [shutterstock.com](https://www.shutterstock.com)]

[50]

1.8

[Mothopo: www.canstockphoto.com]

[50]

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 50

KAROLO YA B: DITŠWELETŠWA TŠA TIRIŠANO**POTŠIŠO YA 2**

Araba dipotšišo TŠE PEDI go tše tshela tše di latelago. Botelele bja karabo ya gago e be mantšu a 180–200 (diteng fela).

Setšweletšwa se rulaganywe ka lenaneo la go swana le la mmepe wa monagano. O tla fiwa meputso ya diteng le peakanyo, polelo, mongwalelo, palobohlatse gammogo le sebopego.

2.1 LENGWALO LA SEMMUŠO

O yo mongwe wa badudi ba ba sa kgotsofatšwego ke baotledi ba go otlela ka lebelo la godimo mebileng ya ka gare ga motse wa geno. Ngwalela Mmasepala wa tikologo ya geno **lengwalo** o ipelaetše mabapi le bothata bjo. [25]

2.2 EMEILE

O kgethilwe go ba mongwaledi wa lekgotla la tlhabollo la karolokgetho (*ward*) ya geno. Ngwalela maloko a komiti **emeile** gomme o ba meme kopanong ya tšhoganetšo yeo go yona le ilego go rera ka projeke ya meetse ye e yago go thoma nakong ya go se fetše pelo. [25]

2.3 TŠA BOPHELO BJA MOHU

Ratedu Bušang Nkhakhane yo e bego e le Mopresitente wa Lekgotla la Dipapadi seleteng sa geno o hlokofetše kotsing ya sefatanaga. Re alele **tša bophelo bja mohu** yo. [25]

2.4 POLEDIŠANO

Ba lapa ba go kgethetše motswalago bjalo ka molekane. Taba ya go nyalana le motswalago ga e go ješe di wela. Ngwala **poledišano** gare ga gago le mmago moo o laetše go se kgotsofale ka taba ye. [25]

2.5 ATHIKELE YA KURANTA

O tshwenywa ke ka moo dikolo di hulwago le go senywa motseng wa geno. Ngwalela kuranta ya *Naletšana* **athikele** moo o akanyago ka fao setšhaba se ka ipopago kgahlanong le bosenyi bjo. [25]

2.6 DITSHWAYATSHWAYO

O be o ile lefelong la boithabišo le le bitšwago Boiketlong leo le šišitšego ka ditlabakelo tša boithabišo. Ngwala **ditshwayatshwayo** ka lefelo leo. [25]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 50
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 100